

MŰTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiack.

ADALÉKUL A THÖKÖLI KORÁHOZ.

VII.

mericus Thökölyi Dei gratia Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Reverende nobis honorande salutem et favorem! Levén édes hazájából kibujdosott feles számu becsületes úri fő s nemesi renden lévő reformatus rendek mellettünk, kik hogy eddig is praedicator nélkül voltak, lelkeknek nem kevés szomorúságára vagyon. Bizony dolog, nem kevés számadással tartozik kegyelmek, hogy az evangeliumhoz való kötelességek szerént eddig is annyi jó lelkekre gondot nem viselt, holott hivatalja s hűti szerént kegyelmeknek nyereségnek kellene tartani az evangelium mellett való szenvedést, ha magokban nem, kik inkább az boldogságot szeretik, azokban, kik azért elhagyván mindeneket, az szenvedésnek minden neme mellett éjjel nappal boldogtalanokodnak, nem kételkedünk pedig benne, hogy ezen materiában kegyelmed is lelkeismeretiben meg ne győződnek, lévén ezen dolog hírével az ő felsége generalisainak, intjük kegyelmedet kegyelmesen, késedelmet s folytatást az dologban ne tégyen, hanem vagy az Uzoni Csábai László nevű becsületes praedicator, vagy ha annak elmulthatlan okokra nézve valami akadály lehetne (noha alig hiszszük, hogy nyereségnek ne tartsa az evangelium mellett kevés ideig való szen-

vedést), más becsületes, ennyi értelmes maga vallását szerető úri és fő renden lévő hiveink közé alkalmas praedicatort küldjen táborunkra, nemcsak fizetése lészen meg tisztességesen, hanem becsület is mind előttünk, mind megirt hiveink, sőt az egész reformat ecclesiák előtt. Kegyelmed ebbéli maga alkalmaztatása penig mind előttünk, mind megirt hiveink előtt igen kedves lészen. Ezen becsületes praedicatornak elhozására expediáltuk Székely Ferencz hívünket. Cui sic facturo gratiose propensi manemus. Datum in Campo Lugos die 8. Januarii Anno 1691.

E. THÖKÖLYI.

Külczim: Reverendo Jacobo. Vásárhelyi Ecclesiarum Reformatarum in sede Siculicali Sepsi Seniori ac Gidófalviensi ministro etc. nobis honorando.

VIII.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, Isten kegyelmeket minden jókkal áldja meg, szivem szerént kívánom.

Az mű kegyelmes urunk ő nagysága iratott volt kegyelmednek egy böcsületes praedicator felől, mely commissiót tőlem az generalis ő nagysága magához vett, hogy magam kegyelmednek meg nem vihettém az ő nagysága parancsolatja szerént, kívánta az generalis ő nagysága, hogy irjak kegyelmednek, az mely becsületes praedicatort rendel kegyelmek, készüljön el; Doria uram ő nagysága Szebenben vagyon, innen az generalis oda késérteti, onnan Doria urammal eljöhet, csak

hogy ne késsék, hogy Doria uramtól el ne maradjon, kárával bizony nem lesz, fizetése tisztességes léssen, kegyelmetek mind Isten s emberek előtt kedves dolgot cselekszik. Ezzel az szent Isten oltalmában ajánlom kegyelmedet.

Keresztyénfalva, 1691. die 12. Januarij.

Kegyelmeteknek kész köteles szolgája
marad

SZÉKELY FERENCZ.

Külczim: Tiszteletes tudós Vásárhelyi Jakab uramnak, Capellano titulari jóakaró uramnak ó kegyelmének irám.

IX.

Motus Tökölianus.

Spectabilibus ac Magnificis, Generosis item Egregiis ac Nobilibus Prudentibus denique ac Circumspectis, ac toti universitati Inclijti Comitatus Dominis Fratribus et Amicis nobis observandissimis, salutem cum debitorum officiorum nostrorum oblatione etc. Az mi eleink és magunk régtől fogván szomoruan terjedő bűneink is mely igen felingerlették légyen az igaz ítletű Istent az ellenünk való haragra, az elmúlt napokban véghez ment tekintetes urak és nevezetes főrendek és sok köznépnek is siralmas esetekkel és vérekkal elborított harcaik és naponként minden szívek irtóztatásával terjedő félelmes alktságok (alkalmatosságok) világosan kimutatják, melyeknek tovább való folyása és kimenetele is mint légyenek, azon igaz ítletű Istennek titkos hatalmában vadnak. Holott azért az mi rajtunk sebes habok módjára öszveütköző félelmek alól való megszabadulásunk nem az emberek feltött szándékától, hanem egyedül csak az élő Istennek titkos tanácsától függ, az már (az mint mi hallani kezdtük) sok helyeken megindult gonosz embereknek sok színű veszedelmes munkái, az minémüek az harcztól elabolt s külömben is alá- s feljáró ó felsége vitézinek üldöztetések, fosztások s meg is ölettetések és némelyeknek ó felségéhez s az mi kegyelmes urunkhoz tartozó hűségekbeli tántorgó vélekedések, hitesse el kiki magával, nem kívánt orvosságát, hanem remén-

telen szomorú gyümölcsét fogják tapasztaltatni sokakkal édes maradéjkoknak soha el nem felejthető szomorú emlékezetire.

Kegyelmeteket hazájához, édes nemzetéhez tartozó jó kötelességre intjük, sőt az mi köteles authoritásunk szerint kényszerítjük is, minden ellenkező vélekedéseket elméjéből tegyen le valóság és ó felségéhez s az mi kegyelmes urunkhoz, hazájához tartozó kötelességében megmaradni s másokat is hűségesen megtartani szoros kötelességénektartsa, ennek felette mindenütt és mindeneknek, kiváltképpen pedig kegyelmetek uri és fő renden való és az szász natió között erősségeket bíró, ugy minden vármegyéken, székeken és városokban tiszteket viselő atyánkfiai jól meggondolkozzék, mit cselekeszik az Tökölyi uramhoz való hódolással, ugy siessen; ezzel az egy harczzal az egész dolog el nem végeződött, most közelébb az felséges Badensis fejedelem kevés napok alatt derék hadakkal béjő, külömben is római császárunk ó felségének az egész keresztyénségbéli királyok és fejedelmek confoederatiója által dolgai olyan karban vadnak, ez dolog ebben bizony nem marad és ha mi alkalmatlanság esik, mindazokról kegyelmeteknek léssen nehezebb számadása.

Nincs aláírva senki.

GYERŐFI BORBÁRÁHOZ INTÉZETT LEVELEK.

V.

Ajánlom asszonyom Kegyelmednek becsülettel való szolgálatomat!

Kegyelmed levelét asszonyom becsülettel vöttem; az mi az belső értékeket s egyéb res mobilisek dolgát illeti, melyek még fel nem oszlottanak, mihelyt Isten adja, hogy innen kimehetek, mentest azon leszek, hogy azokat felszabadítván, élémben hozassam s feloszszam Kegyelmetek között. Az mi pedig az Csákiné asszonyom ellen való permozditást illeti, az olyan hertelen és könnyen véghez nem mehet, hanem Kegyelmed először director Urammal, (vagy ha más prokátora talál Kegyelmednek lenni) csináltasson minutát,

mire s mi formában kellessék az praeco-
riumot expediálni; azonban meg kell Kegyel-
mednek várni, mint lesz Csákiné asszonyom-
tól az res mobiliseknek is productiója, mert
ha mit elő nem talál hozni s oszlásra nem
megyen, egy uttal az felől is Kegyelmednek
keresni kell ő Kegyelmet. Isten oltalmában
ajánlom Kegyelmedet.

Fejérvár, 21. Februarii 1700.

Kegyelmednek becsülettel szolgál
SÁROSI JÁNOS m.p.

Külczim: Néhai Méltóságos gróf Gyula-
lafi László Uram ő Kegyelme meghagyatott
özvegyének, Tekéntetes Nagyságos Gyerőfi
Borbára asszonymnak etc. becsülettel való jó
akaró asszonyomnak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

VI.

Ajánlom asszonyom Kegyelmednek be-
csülettel való szolgálatomat, Isten Kegyelme-
det sokáig jó egészségben éltesse.

Kegyelmed levelét becsülettel vöttem;
az osztozásul való levélben úgy kell iratódni
az folyósó dolgának, de azért helyben kell
maradni az mellett az én ideig való rende-
lésemnek. Az sajtó dolgát az mi illeti, én
bizony az olyan dologban sem egyiknek, sem
másiknak nem kedvezhetek; Kegyelmednek
olyant kell az árvák részéről Csákiné asz-
szonymnak építtetni, az micsodás az árvák-
nak maradott. Az mi az lábas marhákat,
akár juhokot illeti, az melyek fel nem osz-
lottak volt, fel kell oszlani; azt pedig ne
fogja Kegyelmed Csákiné asszonyomra, hogy
az lábas marhák feloszlásán esküdt volna meg,
mert nem azon esküdt meg, hanem azon,
hogy minden belső értékek, házi portékák s
egyéb affélék oszlóra mentek. Az mi pedig
az Kegyelmed pénzét illeti, abban is Kegyel-
med el nem tarthatja, mert annak megfizetése
az árvák számára jutott, hogy Kegyelmedet
contentálják. Az hajó felől egyszer választ
töttem, egyébiránt az asszony azt mondotta
itt, hogy végére megyen, mit költött Ke-
gyelmed az közönségesen kívül rá, s az maga
részéről ha mit költött Kegyelmed, megfor-
ditja. Az házak, erdő stb. controversiában

lévő Kegyelmed dolgának istenesen való eli-
gazítását vicze ispán Borsai Uramra bízom.
Az osztatlan maradt jobbágyok felett próbálja
meg Kegyelmetek, egymás között mint alk-
hatik, mert én másképpen nem tudom iga-
zítani, hanem az vicze ispánnak nyilban adom,
s vonasson nyilat rájok, mert Csákiné asz-
szonym Tulok Pétert úgy adná oda, hogy
az bordosi s szénaverősi ő Kegyelmének
maradjon, Kegyelmed pedig csak Tulok Pé-
terrel ki nem akarja közit belőle venni, s
én is arra Kegyelmedet nem erőltethetem;
hanem ha így alkatnék Kegyelmed, hogy az
csesztvei házakot Tulok Péter mellé adván
Csákiné asszonyom, s kivenné Kegyelmed
emezekből közit; de ha így nem alkuszik
Kegyelmetek, már én elrendeltem őket nyilra.
Az meszet Csákiné asszonyom tartozik kiadni,
az zsendely után is elküldeni; ha Kegyelmed
Egeresből Szamosfalvára hozatta, annál kö-
zelebb éri Csákiné asszonyom. Az Kegyelmed
öcsceivel való osztozásért nem hozzám illendő,
hogy az guberniumot csak magamtól urgeál-
jam, hanem Kegyelmed irasson egy memori-
alist az guberniumnak föléle s küldje ke-
zemben; dolgait pedig Kegyelmed úgy igazítsa
Csákiné asszonyommal s disponálja, hogy
vicze ispán Uram kimenvén, foghasson az
dologhoz. Ajánlom Isten oltalmában Ke-
gyelmedet.

Fejérvár, 15. Augusti 1700.

Kegyelmednek becsülettel szolgál
SÁROSI JÁNOS m.p.

Holnap vagy holnapután bejő gubernator
uram, akkorra küldje bé Kegyelmed az
memorialét, s jó szívvvel promoveálom.

Külczim: Néhai Méltóságos gróf Gyula-
lafi László Uram meghagyatott özvegyének,
Tekéntetes Nagyságos Gyerőfi Borbára asz-
szonymnak etc. becsülettel való jóakaró asz-
szonymnak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

VII.

Méltóságos gróf asszony!
Becsülettel való jóakaró sógor asszonyom!
Kegyelmed levelit becsülettel vettem;
bizony dolog, hogy a Kegyelmed iródeákja

igen meleg tintában mártotta a pennát, mind-azáltal nem annyira tulajdonítom Kegyelmednek, mint a sok oldalfél való informatiónak, noha Kegyelmednek is csendesebb uton kellene az ilyen dolgokat folytatni, de örökké hallottam, jótétel helyiben nem kell soha jót várni. Övjon Isten még csak gondolatjától is, hogy én egy árva háznak is családsággal való megnyomoritására szándékozzam; a kővári buza nékem bizony eszemben nem jár s tudomra nincsen, mindjárt az ott való udvarbirónak megíratom s végére megyek, ha Kegyelmed írása szerint vagyom a dolog. Isten oltalmazzon, hogy kétszeri contentatiót még csak venni kívánnék is sem Kegyelmedtől, sem mástól. A másik száz köből buzát pedig ha Kegyelmed nékem vetésre megadatja, buzául elveszem, de annakutánna egyáltaljában nem, mert Isten áldásából az én alkalmatosságomhoz képest nékem is mutatott ő szent felsége gabonát, maga a Kegyelmed szolgálja lehet bizonyosság benne, mennyi sok szegény emberek szekerei mentenek üresen vissza házamtól, kiknek buzát azért nem adattam, hogy inkább a szegény idvezült urnak kedveskedhessem akarattjának, s már ez a jutalma a jónak. Csáki Gáborné asszonyommal való controversiájához Kegyelmednek egyebet nem mondhatok, én a levelet magam láttam az idvezült ur subscriptiója s pecsétje alatt; az én tanácsomból nem kellene szintén annyira ujjat vonni azzal az asszonynyal, hanem atyafiságoson alkudni, s a mit Kegyelmetek magok között el nem igazithatná, becsületes emberek judiciuma végít szakasztaná; én az idvezült urhoz való relatiómból annak az árva háznak igaz lélekből ígérkeztem szolgálni s ígérkezném ennekutánna is, de ha nem kell szolgálatom, arról nem tehetek, magamot senkire erővel nem köthetem. Ajánlom Istennek oltalmában Kegyelmedet. Torda, 13. Augusti 1699.

Kegyelmednek becsülettel való jó akaró szolgálja, sógora
Gr. APOR ISTVÁN m.p.

Külczim: Néhai Méltóságos gróf Rátóti Gyulafi László Uram meghagyatott özvegyének, gr. Gyerőfi Borbára asszonynak,

becsülettel való sógor asszonynomnak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

VIII.

Méltóságos gróf asszony!

Kegyelmed levelét nagy böcsülettel vettem, megvallom, hogy bizony nagy örömmel hallom, hogy Isten Kegyelmedet fiu magzattal megáldotta és hogy Isten ő szent felsége az iránt az én prophetiámat bételjesítette. Az keresztelés iránt édes komám asszony az én tetszésem az volna, hogy Kegyelmed az keresztelést halasztaná el Kegyelmed (igy) addig, az mig az gyűlési alkalmatossággal lemennék, mely is octava Septembris lészen; bizony édes komám asszony most is lementem volna, de az sok utazásban igen megtörődtem s megbetegesedtem, hanem ha Kegyelmed iránzá, hogy nem oly szükséges, hogy oly hamar meglegyen az keresztelés, jóvallahám sok okokra, nézve, hogy halasztaná ad 8-vam Septembris hiszem ha Kegyelmed úgy akarja, akkor is semmi czeremonia nélkül véghez mehet, és onnét igyenesen csak a gyűlésre megyek; ez iránt való Kegyelmed tetszésit holnap délre elvárom. Ajánlom Istennek oltalmában Kegyelmedet. Kecze, 21. Augusti Anno 1699.

Kegyelmednek böcsülettel szolgál
Gr. APOR ISTVÁN m.p.

Külczim: Méltóságos Rátóti Gyulafi László Uram meghagyatott özvegyének, Méltóságos gróf Gyerőfi Borbára asszonynak nagy böcsülettel adassék.

Cito.
Cito.
Citius.
Citissime.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

MÁSODIK FEJEZET.

FELPÉRESI OKLEVELEK.

(Folytatás.)

Megyénk a pecsétet még juliusi közgyűlésében magyar körirással rendelé készíttetni s a Helytartó Tanácsot megkérte, hogy mivel 1837 esztendőnek kezdetétől fogva ezen magyar körirásu pecséttel fog élni, ezt köztudomás végett országszerte hirdesse ki. Azonban a Helytartó Tanács válaszul ezen ide zárt intéző levelet küldötte; az abban felhívott törvények csak arról szólnak, hogy a mely megyéknek pecsétjük nincs, kérjenek pecsétet ő felségétől, mi azonban pecsétet kérni nem fogunk, mert van, s annak körírását magyarul készíteni különös engedelem és kiváltság nélkül is szabadnak hiszszük. De van ezen felül egy gyakorlati példánk is, mely a kormánynak gyakorlathoz ragaszkodó embereit meggyőzheti igazságunkról. Ugyanis 1790 esztendő előtt a megye pecsétje az évek feljegyzése nélkül vala kímetszve; a mondott évben újra metszették a megye Rendei pecsétjüket s a körírást az 1790 évek feljegyzésével megtoldották, s ez minden különös engedelem nélkül történt; ha tehát a körírásnak magyarra változtatása különös változtatásnak tekintetik, bizonyosan változtatás volt 1790 évben annak az évszámmal lett megtoldása is; s minthogy akkor sem kértünk különös kiváltságot, azt most sem fogjuk tenni. Ez azonban csak nagyobb erősségül hozatott fel, mert határozatunk tisztán azon elvből indult ki, hogy semmi törvény ezt felsőbb engedelem tárgyává nem tette s az egyenes következése jussainknak és 1836 esztendei törvényeknek sat. Megirtuk mindezeket a Helytartó Tanácsnak s megirtuk azt is, hogy semmit sem kételkedünk, miképen a Helytartó Tanács is igazságunkról meggyőződve, a hirde-

tést teljesíti; mi azonban már az évek kezdetétől ezen magyar körirásu pecséttel tetteleg élünk is, s hogy zavar ne támadjon, minden törvényhatóságot arról e gyűlésből tudósítunk.

A nép nevelésére nézve még juliusi gyűlésünkben egy választmány vala kinevezve, mely az iránt, miképen lehessen abban legsikeresebb lépéseket tenni, véleményt adjon, s e választmány a mult hetekben összehgyült. Mindenek előtt szükségesnek látták a falusi iskolák jelen állapotjáról, azok hiányáról, a hiányok okairól s a legkönnyebb segédeszközök megszerzésének módjáról körülmenyes tudományt szerezeni. E végre tehát a választmány tagjai az egész megyét folesztottuk magunk között úgy, hogy minden tagnak egynehány falu jutott, a melyre lehetett, lakása közelében, ezen faluknak iskoláit tartozik ő megvizsgálni s azokat minden tekintetben felügyelni, a hol vagy a mestereknek kevés a fizetésük vagy az iskolái épülete nem alkalmas vagy a mester nem tanítónak való, ott a földes urtól, vagy ha a helység elgyőzi, a lakósoktól segédet s pártolást eszközölni, kérni, sürgetni s mindenekről időnként jelentést adni. Ebben az a fő nyereség, a mit nyilván tudatni nem kívánunk, hogy lassanként a népnevelése közfigyelem alá kerül s a papoknak vagy kormánynak kezéből vagy elvétetik, vagy pedig ellenőrségünk alatt lesz; de azon kívül is más pénzalapunk nem lévén, egyesleg minden előkerülő hiánynál buzditással, kéréssel alkalmatlankodással, erőlködéssel sokkal több, segédet lehet egyesektől is kicsikarni, mint általános collectákkal; felszólíttatnak ezen felül a megyei birtokosok pénz adására is,

hogy a választmányának legyen módja olyan hiányokon, melyeket sem az illető földesurak, sem a lakósok pótolni nem akarnak vagy igen szegény megyénkben pótolni nem tudnak, a lehetőségig segíthessen; végre ha pénzalapunk olyan gyűlne össze, mely e célra elegendő volna, egy praeparandiát is kívánnánk állítani. Azonban nagy uraink legnagyobb része sequestrum alatt van, közpóztály nem tehető, s így én a collectákból nem sokat reménylek; de egynehány ezer forintunk mégis igen ártatlan forrásból együtt van. Ugyanis Inkey Ferencz kamarás meghalálózván, szerzeményének legnagyobb részét tulajdon leányának s némely legatumokat pedig jótevő célokra hagyta. Különösen a megyének hagyta több ezer kötetekből álló könyvtárát s musikai eszközeit; ezüstjeit, mely jóval több egy mázsánál, az alispáni hivatalra, mintegy 60 ezer frtra menő hagyományt pedig a szegényeknek oly móddal, hogy ennek kamatai, kivéven a könyvtár fenntartására és szaporítására rendelt évenkénti 600 frtot s a gondviselők fizetésit, évenként kész pénzü a megyei szegények közt, kiket a vármegye ilyen segédre érdemeseknek ítél, kiosztassanak. Szerettük volna ezen 60 ezer frtot a szegény nép nevelésére fordítani, mert így a szegények legjobban részesültek volna belőle; de ez nem lehetett, mert a végrendelet szavai nagyon határozottak és megkötők; azonban az ezüstre nézve azt határoztuk, hogy mi azt el nem fogadjuk s így az mint legatum hae-rede restitutum ab intestato a végrendelet illeti, az pedig visszaajándékozta a nép nevelésére, és így egy ártatlan fogással legalább 4—5 ezer pengő forintot nyertünk e szent célra. Leánya Károlina, Horváth Eduárd ur hitvese, atyjának sírkövet állíttat s engem kért meg, hogy arra egy kurta s a leánynak gyermeki szeretetét s hálás emléket kifejező felírást lapidar stylban szerezzek valahonnan. A jó leány, ki a szent célt ily nemesen szép ajándékával segítette elő, megérdemli, hogy kérelmét teljesítsük; legyen tehát oly szives kegyed, ha gondjai engedik, maga is írjon s kérje meg nevemben Bajzát, Vörösmartyt s más jó barátinkat, irjanak s küldjenek nekem valamit, a mi e

célnak megfelelő legyen; adatok nem szükségesek, mert korát és halála idejét úgy is külön fogják a sírköre feljegyezni.

Mult héten Kubinyinak, ki egy perünkben ügyvédünk, egy oklevelet, melyet ő maga kívánt és honorariumot kívánván küldeni, a levelet bépecsételve, a pénzt pedig leszámálva általküldöttem Körömdre, hogy ott a szorgalom szekérre feladassék; azonban a posta expeditora a levelet általvevén, megbizottamnak, Fábían István táblalibránknak azt mondta, hogy ő a levelet el nem küldheti, hanem azonnal a főposta hivatalnak fogja általküldeni, mert nekik parancsok vagy minden levelet, mely Kossuthnak szól vagy melyben Kossuthnak szóló levél gyaníthatatik, a főposta hivatalhoz küldeni; mivel pedig Kubinyi Miklós ur barátságban lehet Kossuthal, én pedig Kossuthot mindenkor pártoltam, ezen levelet, ha innen fel nem küldetik is, a budai postán bizonyosan tartóztatják s felbontják. Fábían tehát kénytelen volt a levelet visszavenni és azt a pénzzel együtt uj boritékba zárva önnön neve alatt (minthogy a pénzküldéseknél a feladó neve is recepissébe ígtattatik) feladni, hogy mint kevesbet (így) gyanus biztosabban elmehessen. Én a recepissét is Fábían nevére kaptam, kérem tehát kegyedet, kérdezze meg Kubinyi Miklós urat, kit igen szívesen tisztetek, ha a leveletem és a pénzt megkapta-e? Glossák e dologban nem kellenek, szárazon elbeszélve úgy áll az, hogy bosszankodás és nevetés fogja el az embert, midőn annyi önkényt, annyi gyávaságot egyesülve lát. Szépen járna az ember, ha valamely fontos perben idézve levén, valami ügyésznek prokatori vallást ily módon küldene s azt ily módon elfognák s a jóléki embert makacsságból elmarasztalnák.

Még egy kérésem. Ime küldök egy iskatalába zárva egy tajtékipipát. Kérem kegyedet, csináltassa meg azt számomra következőképen: a pipa valaha nagyobb lehetett, de hihető eltört; most tehát azt ismét, a mennyire csak lehet, meg kell toldani és így természetesen a fedelet tartó ezüstnek szélesebbnek kell lenni; de vigyázzon a pipametsző, hogy a megtoldás utóbb le ne válják és azért az ezüstöt elég szélesre és

különösen szorosra készítse, továbbá fedelet is újat kell nekie csinálni és pedig Nagy-félet (einen Nagyschen Deckel), olyan formát, mint azon pipán van, melyet kegyed tölem bir emlékül; végre a nyakának végén levő ezüstöt is újra kell csináltatni, mert ez már tág és soha erősen nem fog állani. Kegyed ért a pipákhoz, kérem, ügyeljen fel, hogy jól elkészüljön; igen szeretném, ha Hertelendy vagy embere feljöttével ismét meghozhatná. A szükséges költségekre ide zárok 5 pengő frtot. NB. A megtoldásnál vigyázni kell arra is, hogy midőn a formát javítani akarjuk, azt jobban el ne rontsuk s így az aránytalanul nagy se legyen.

Bécsi levelezöm, kinek leveléből már feljebb közlöttem némely kivonatokat, folyó évi január 13-ról ezeket írja: Hosszu alku-dozások után Kolovrath feltételeinek egy része elfogadódván, ő csakugyan visszalépett a ministeriumba, legnagyobb eszköz volt a megtartásában az özvögy császárné, kinek befolyása még mindég nagy; ezentul a belső ministerium független a külsőtől vagyis már eddig egy volt a status cancellariától. A kiadásokra nagyobb felügyelés leend s küldolgokba csak annyira avatkoznak, a meny nyire azok Ausztria érdekével egyenes érintésben állnak; az idei kölcsön el van intézve, de a pénzek még nem vétettek fel. Ugy mondják, a kormányzásban most kevesebb habozás vagyion s Kolovrathnak mostani állása az egészre jótékony befolyásu, de nem így a magyar ügyre, ő a legnagyobb oligarcha, engedni nem akar, a régi kaptafa helyébe újat elfogadni nem akar, kiváltképen irtózik a kormány compromissiójától,—mint állítják, roszszalja Pest vármegyének el nem fogadását, de most már más vármegyéket következetesség tekintetéből sem lehet a király eleibe eresztetni. Azt hiszi ő, hogy a kormány erős állása és tekintete fenntartása által végre mindent legyőzend. Pálffynak erős támasza. „A barsi választmányynal miképen játszottak, eddig Pesten szintén bőven tudva lesz.“ Furcsa fenntartása a kormány tekintetének.

Követi jelentésünket, melyben országgyűlési elveink adatnak elő, s ugy hiszem, sértés nélkül, most, midőn a kinyomtatás olta

fél esztendő elmúlt és a példányok nagy részben elkelték, rosszallani kezdi a kormány és az ide csatolt intéző levelet küldötte hozzánk, melynek tiltó tartalmát mi el nem fogadánk. Még furcsább az a nota, melyet a szegény könyvnyomtatóval, Sommerral, (így) ki Veszprémben lakik s itt megyénk számára egy kis fiók műhelyt tart, akarnak aláíratni. Azon példányokat, melyek még Sommernál (így) voltak, az oskolai director, mint localis censor töle elvette. Zsedényi udvari titoknok Bécsben szóval és azolta levél által 4 példányt kért tölem ezen jelentésből, én ígértem is néki, most azonban a kívánt példányok helyett ezen intető levélnek és notának másolatát küldöm meg neki, sőt mint kormányi tisztviselőt a confiscált példányokra utasítom.

A Törvényhatósági Tudósításoknak 15-ik számát is megkaptam már. Isten áldja édes Lajosom! írjon, de csak biztos alkalommal, mert másképp meg nem kapom levelét, szeresse barátját D. F.-t.

Ab extus: Tekintetes Kossuth Lajos táblabíró és hites ügyvéd urnak tisztelettel Pesten.

V.

Kis-Ujszállás, 27. Deczember 1834. Kedves barátom Lajos! Az estve érkezék haza Biharból, holott egy pár hétig tartózkodám az ottani történeteknek szemlélésén. Ravazdi visszahivattatása hangza első napján a közgyűlésnek, mely oly erővel nyilatkozott, hogy már nem a visszamenetele mellett kelle harcolni, hanem az akkoron beadott lemondását jó móddal elfogadni. Igen sokan, a nemeseknek nagy része nem akarja a lemondást elfogadni, hanem a visszahivattatást, még pedig nemcsak a rosz szavazásért, hanem az elvesztett bizodalomért. Fényes táblabíró kijelenti, hogy neki soha se volt bizodalma Ravazdiban, csak azért is, mert hogy ő követ legyen, egyedül csak magának Ravazdinak jutott eszébe s faluról falura járt votumokért. Sokan sürgetvén a clerus részéről a bizodalmatlanság okát tudni, bátor némelyek kijelenték, hogy arra ők kifejezéssel nem tartoznak, mégis Péchy Laczi táblabíró kimondá, hogy ha egyéb okom nem volna is, már az is elég, hogy Ravazdi nem az

oppositióval tartott. Ezt igen hangos helybenhagyás követé s a szó vezérszó lesz ezentul. A jegyzőkönyvbe tehát csak ennyi ment: T. bíró Ravazdi István urnak mentése elfogadtatik és követségröli lemondása is hasonlóan elfogadtatik a rendek által. Jelen volt Wesselényi Miklós háta megett a főispánnak s vele szemben az asztal végén gr. Teleki Domokos. Estvefelé már a Kölcsey neve hangzott s Biharból leendő elválasztatása munkába vétetett. Egy hét mulva következő a választó nap. A Budaházi része dobokkal és zászlókkal s lármarobajjal ünnepelet a főispán ablaka alatt, a Kölcsey-rész szerény csendességben illőkép a nagy férfihoz várja a nagy napot, félelem, kétség, öröm és remény vegyítése kinzja az embereket. Wesselényi megjöve a napra, s mit ily két jó barátok egymásért s a haza javáért tehetnek, megtette. De a végzések máskép rendelék. *Vis et nequitia quidquid oppugnant, ruit.* Itt ez teljes erőben s lényegesen hajatott végre s nem Kölcsey, de Budaházi a követ. Nem vagyok képes a történeteket leírni, mert érzéseim duzzadtabbak, mintsem rajzolhatnám azokat. Adja Isten, hogy valahára eszünk lenne s támadna oly erős megye, mely bizodalmaival tisztelhetné Kölcseyt. Szegény ország, mert semmit sem adhat, mely imádozt fiát is megemészti, mint Saturnus öngyermekét felfalta. A legnagyobb ember lelépett a pályáról, melyen rettenthetetlenebbül s mélyebb tudománnyal és indítóbb szónoklattal soha még nem állott ember az országban. Hazám! Hazám! November hónap vége felé irt leveletem, reményem, vetted édes barátom! melyben több ujságok küldése eránt megkértelek. Akkor nem levén biztos alkalmam a pénzküldésre, most küldök neked által 200 ezüst forintokat, kérve barátságosan, hogy hozzád lett jutásáról ezen summának barátságosan értesíts; mert ezzel azt is megnyerem, hogy előttem oly becses leveledet olvashatom, pedig mily boldogító érzést okoz csak betüit is látni annak, kit szivem oly igen, oly édesen, forrón, elragadtatva szeret.

Elveszti már országunk Kölcseynek társát is, amaz hiúság nélküli tiszta hazafit; azon erős s örökké egy, rendíthetetlen Eötvöst

is. Ezek hamar születtek a magyar földre, vagy ha nem hamar? de kevesen.

A mi követünk, mint látom, mindég hallgat; jobb volna egy szajkót küldeni fel, az legalább szólana. De hiszen szólott a másik, de rosszul; az ilyenek nem érdemlik a napszámot. Mikor pedig haza jönnek, bezzeg tudnak dicsekedni, minő nagy áldozatot tettek a haza mellett. Hanem itt is kezdenek már egy kicsit okosodni. A jó embereket, az igazlelkű követeket, kérlek, tiszteld nevemben; meghatalmazlak, hogy te magad határozd meg azokat, kik legyenek, teljesen meg vagyok győződve, hogy e részben egyek vagyunk s egyek is maradunk. Az Isten áldjon meg édes Lajosom! legyen reád több gondja, mint erre a szegény országunkra. Nem szün meg lenni örökre jó barátod Illésy János m.p.

Ab extus: Tekintetes Udvardi Kossuth Lajos táblabíró és követ urnak, kétszáz ezüst forintokkal terhelve. Pozsony, magyar utcán 460.

X.

Cseke, September 20-dik 1836.

Kedves barátom! Folyó hó 6-kán költ becses leveled a folyamodással együtt négy nap előtt ért kezemhez. Közgyűlésünk 6-ikban végződött s így természetes, ha elkésett. Nagyon fájlalom; de a mi e miatt elmaradt, t. i. a felírás leveled ügyében, legközelebbi közgyűlésünkön ki fog pótoltatni.

Nehezebben pótolható, hogy azt a mi az ifjak ügyét illetőleg leveledben áll, valamint a Pest vármegye újabbi közírását (de dato 30-aug.) gyűlésünk alatt nem láthattam, mert a pesti levél nem késett ugyan a postán; de aug. 30-án végeztetvén, september 6-káig meg nem érkezhett a távolság miatt.

Ez az oka, hogy felirtunk ugyan az ifjak dolgában s irtunk a nádorhoz is, de felírásunk a bihari, békési és pesti felírások visszhangja, mit talán egészen bűnül nekünk, kik oly kevéssé valánk tudósítva, venni nem lehet.

Az elfogatás módjának törvénytelen-ségét a municipalis rendszer elveiből bővebben kimágyarázni, ezt ugyan tehettük volna; de letartóztatás módjáról semmit sem tudunk

azokból, miket te és Wesselényi és a pesti új közlevél tudunkra adtatok. Azt, hogy katonaság kezében őriztetnek, érinthettük egyedül s ezt, valamint az elfogatás módját törvényeinkkel ellenkezőnek nyilvánítottuk s az ifjaknak — in Casu 7. 1775. illető polgári hatóság kezébe adatását kívántuk.

Most leveled és a pesti levél után az egész tárgy másképen áll előttem, de nem tehetek egyebet, mint legközelebbi gyűlésünket bevárni; s akkor a pesti közlevél alkalmával újabb felírást eszközölni; azt hiszem, a municipalis elv kimondására nézve akkor sem lesz késő, legalább nagyon késő. Az ügyet magát úgy sem fogjuk más utra vihetni, mert jól tudod, e szép municipalis alkotmány igen nagy hiánya az, hogy törvénytörés esetében egyedül negatívus móddal hat és semmi pozitív viselet nincs hatalmában ott, hol akadályozni akar.

Azonban, hogy deczemberi gyűlésünkön ez ügyben ismét valamit s már egyszer valami jót tegyünk, szükség, tudósításaitokkal hennünket támogassatok. Azért könyörgök, mindent, a mit e tárgyban hitelesen megtudnod lehet, velem közölni méltóztassál. Bártfay Lászlónál (gróf Károlyi György igen derék fiscalisa, üllői uton, a gróf Károlyi majorban) minden két hétben találsz alkalmat Károlyba, csak neki adjuk leveleidet s ő elküldi.

Közelebbi gyűlésünkön legfontosabb tárgy vala az ifjaké. Említém, hogy felirtunk. Ezen felírás is egyedül magyarul készült. A cancellariától ezen gyűlésen a magyar nyelvre nézve tett felírásunk még választ nem kapott.

Pecsétünk körülírásának magyarra lett fordítását június 27-ki közgyűlésünkben a consiliumnak tudomány végett megirtuk; közelebbi (september 4.) gyűlésünkre válasz jött, hogy pecsétünk nem lesz hiteles, ha csak a változtatást privilegiumképen a felségtől nem kérjük, s addig, míg azt kérnök és megnyernök, arra utasítottunk, hogy a régi pecséttel éljünk. A rendek azt hitték, hogy a pecséten a czimer változatlan maradván, egyedül a körülírás magyarra tétele nem nézethetik oly változásnak, melyet csak felsőségi privilegium engedhet meg; azért

elvégezték minden folyamodás nélkül a magyar körülírásu pecséttel élni, a diákos pecsétet ugyanis már semmivé téve levén.

Az urbéri törvények behozatala s a colonialis nemesek adó alá tétele nehézséggel jár oly megyében, hol regulatiók még csak most kezdődnek; mivel tehát a regulatiók végrehajtása sok éveket kíván, hogy addig is az urbéri fundus tudva legyen s az új törvények alkalmaztathassanak: kerületenként küldöttségek rendeltettek ki minden kerületbe (egy táblabíró a járásbeli szolgabíróval és esküdttel), melyek az urbarialis tabellákat, portalis conscriptiót s a dicalis összeírást combinálván s az illető földes urakat és jobbagyokat kihallgatván, az urbéri azaz contributionalis fundus totumát kipuhatólják. E küldöttségek folyó hó 28-án kezdik el munkálkodásaikat.

E gyűlésen olvastatott el Pest megye azon levele is, mely által épülő játékszinére segédünket kéri. Szathmár az ország játékszinére országosan 400,000 ftot kívánt ajánlatni s nem gondolván, hogy ily ajánlás ellenzőkre is akadhat, a megyei nemességre a diaetán meghatározandó terheket előre úgy vetette ki, hogy e 400,000 ftból reánk háromlő summát is a kivetés tárgyává tevő. A nagyméltóságú urak ellenzék az ajánlást; mi tehát azt hittük, hogy az országos ajánlás semmivé tétetvén, az általunk fizetett pénzmenyiségből a pesti színházat kellene felsegítenünk s e végre kétezer pengőt rendeltünk adatni. Gerzon pénztárnokunk van a summa általadásával megbizva.

Hogy Nagy-Károlyban létező, de veszélyben forgott (propter defectum fundi studio-rum) nemzeti iskolánkat nagy-váradi diák püspök Lajcsák ur tizezer pengővel a sülyedésből kisegítette, ezt a jelenkor által is kívántuk kihirdettetni. Mi okért a jegyzőhivatal hivatalos levele Helmeckihez el is indult.

Valami egyéb, mit méltó lenne tudnod, nem jött eszembe. Közelebbi gyűlésről újlag írok s ha jól ütnek ki, felírásainkat is közlendem. E mostanit az ifjak ügyében nem tartám méltónak, bár másokéinál nem rosszabb, de kívánataimnak nem felelt meg.

A religionarius ügyben a consilium a

hat héti censurát folyton sürgeti, a megye folyton megtagadja; de ezért negatióban maradt az egész dolog, a calvinsita főcurator és tractualis pap urak magok részéről mind eddig semmit sem tettek. Így a kérdés alatti szegény emberek két szék közt a pad alatt vagynak. Kie a hiba? Közelebbi gyűlésünkön a szathmári tractus főcuratorának fellevélve, ezt mondtam: az ország a linczi és bécsi békekötésekkor megtette a magát.

Az 1790. diaeta 20-ik articulusa által megtette a magát.

183²/₆. a diaeta a religiói ügy letételekor a régi törvényekre hivatkozva s az azokkal ellenkező resolútiókat törvényteleneknek nyilatkoztatva, megtette a magát.

Szathmár megye, midőn az 183²/₆. a diaeta alsó táblájának 171 municipiumát magáévá tette és a törvénytelen resolútióknak az engedelmességet megtagadta, megtette a magát.

Tehát az egész föld kerektségén nincsen egyéb hátra, hanem hogy a főcurator is tegye meg a magát.

De édes barátom! én nehezen hiszem, hogy ő és collegái a magokét megtegyék, legalább azon keserű hat hónap alatt, míg mi a vallás ügyét oly elkeseredve vívtuk, ők hidegen egybeöltött karokkal néztek bennünket.

Nem akarlak több fecsegéssel terhelni; minden sok bajaid mellett is ne feledkezzél nekem némelykor baráti sorokat írni. Nem képezed, mi távol élek én itt a világtól, mi nehezen jut hozzám bármi fontos tárgy, mire pedig, ha az ember valamit idejében nem tud, lehetetlen sok jót csinálni.

E levelet a magyar (szomszéd falusi) praedicator viszi. Valther urhoz; megkértem, hogy jókor kézbe adja, hogy választ is hozhasson, mert visszajő.

Könyved a vallásügy felől itt sürgette-tik; ird meg, remélhetünk-e? Öllelek változatlan barátsággal.

Kölcsey.

NB. Most jut eszembe: kicsinység, de talán tudni nem méltatlan. Trattner János és Tamás e megye táblabírájává nevezettek ki, t. i. több évek előtt, mikor még élt. E kinevezést azzal köszönte meg, hogy typographiájának minden nyomtatványaiból egy-egy

példányt küldött. E küldemény 400 és egy-néhány darab könyv birtokába juttatá a megyét. Hogy e kis kezdet nevékedjék, mult évben májusi gyűlésünk alatt aláírás után néhány forint szedeték be, nem sok, de mégis valami; legközelebbi gyűlésünkön pedig az határozottatott, hogy a nemesi tanúk authenticatiójából bejövő taksák jövendőben mindég a megyei könyvtár nagyobbítására fordítottasának. Ez sem sok, de nemcsak valami, hanem bizonyos jövedelemforrás is. (Ezen első gyűlések azaz törvényszékek alatt 72 pft. gyűlt be ezen forrásból, s ezt négyszerezve, évenként sok magyar könyv megszerezhető-sére alkalmat ad.) A könyvvétel reám van bízva s már rendelést is tettem.

Ha e parányiságot más megyék is tenni akarnák, apródonként könyvtárak szaporodhatnának s levéltárainkat könyvekkel megtöltni kívánatosb lenne, mint malacz- és tyuktolvajperekkel. Ismét öllelek!

Y.

Bécs, jul. 19-én 1836. Önnek hogy irhassak s leveletem biztos kézbe adhassam, rég lesem az alkalmat s imé találtam; de alig tarthatom kevés ideig üstökénél fogva, s azért vagyok oly rövid s hiányos nézeteim összefüzésében. Hitem: míg a nagy nemzetek nem ismernek, rólunk nem szólnak, energiánk nem fejlik ki teljesen. Fontos feladás a külnépeket azaz a franczot és angolt állásunkról felvilágosítani, hogy sympathia támadván irántunk keblükben, dolgainkat figyelmes szemmel és szóval kísérik, mely a szendergő egyetemi nemzetbecsület-érzést felköltse és pályánkon, jón vagy vészesen, miként azt Istenek kijegyzék, fenntartson. Érzi e tekintet fontos voltát a bécsi kabinet, a magyar nemzet szenvedő s átkos sorsának titkos szövőszéke, s ezért tartja a külföldet felőlünk sötétben, ezért vezeti az idegen népeket álutakra? S ha végig emlékezünk azon sokféle véleményekre, miket a külföldi íróknál nemzetünkről itt-ott olvasunk, meg kell vallanunk, a cabinet célját érte: a külföld hideg nem ismert nemzetünk eránt, s mi fosztva vagyunk azon tömérdek erőttől, mit népek közti sympathia ad.

E tekintetek arra birtak, hogy a jövő

hónapokban Franciaországba utazván, próbáljam e szabad nemzet figyelmét felgerjeszteni. Röviden adatnék a magyar polgári alkotmány alaprajzolata, a kifejtésben tekintettel azon elvekre, mik a diaetán kemény viták tárgyaivá váltak; következnek az 1832—1836 diaeta leírása, egy vagy két nevezeteseb ügynek egész folyama teljes kiterjedésben adatván; értekezés a nemzet jelen állapotjáról, értekezés a polgári viszonyokról (előremutatólag s visszatekintőleg) s általában mindaz, mi a nemzet polgári forrongó életét s az austriai sok tartományok iránti szabadságon alapuló viszonyát kiemeli, igen kívánatos lenne. Ha a próba a párisi közönség kíváncsiságát csiklandaná, többet is tehetnénk; s míg nincs sajtószabadság, majd franczul mondogathatnók el bajainkat s ne higyjük, hogy foganatlanul hangzanának el szavaink. Csudálatos szövetségben állanak okok és következmények, s mielőtt az értelem kifejténé a szálakat, az előérzés jóslhat róluk.

Hogy megtudnám azt franczra tenni, mi iratni fog, azt nem mondom, de ez iránt már gondoskodtam; Kölcsey még nem tudom mivel, de vagy jegyzetekkel vagy egész értekezéssel segíteni fog. Mint ő hozzá nagy bizodalommal fordultam, oly nagygyal fordulok önhez is, ki e diaeta folyama alatt oly szép érdemet vivott magának. Igen illenek, hogy ki itthon igyekezett a nemzetet önmagával megismertetni, ugyanaz igyekezzék a nemzet állapotjával a külföldet is megismertetni. Én érzem, hogy önnél, mint soknál gyöngébb vagyok e polgári dolgok gyökés ismeretében; hozzá járul, hogy itthoni időmből e czélra alig fordíthattam valami keveset s azért kérem önt, ki adhatná jobban e diaeta folyama történetét, mint ki azt fogytig figyelemmel kísérte? vagy például parallelt vonni a legközelebb mult s régibb diaeták közt? Nekem nem az czélom, hogy én irjak, hanem hogy a magyar nemzet dolgaival a szabad külföldöt megismeressem. Tehát önhöz fordulok, önt kérnem van jogom, ki külömben is oly sokképen tarthat számat a nemzet hálájára, s reménylem, hogy reményemben nem csalatkozom, s ön vagy egész értekezést vagy legalább

értesítő jegyzeteket küldend. Ragaszkodjék azon részhez szorososan, melyhez most ragaszkodik és — nem akarok a jövőről jóslgatni bővebben — nem lesz oka megbánnia.

Talán septemberben megyek ki. Elég korán kapom a dolgotat nov.-deczemberben; miképjutandanak kezemhez (ha hamarébb nem juthatnak, mig t. i. itt vagyok) arról értesítendem a válaszvétel utáni levelemben. Válaszát méltóztassék ezzel: bey dem H. Hof-agenten von Barkasy abzugeben megjelelni, lehet benne sokat elmondani oly homályosan, hogy kivülem más nem értendi.

Deákhoz (D) miképjuttathatnék levél? Wesselényihez (W)? Széchenyi Pesten van? Ezekre ha kegyes volna ön válaszolni, igen lekötelezne.

Nem hihetem, hogy ön hazaszerető keble használás nélkül engedje elröppenni ez alkalmat, hazájának szellemi szövetségeket szerezni. Én legalább teljes bizalommal vettem tollamat s mint eddig boldogító hit öleiben ringattatom. Hiszen ha egyedül magam méltóan vezethetném a két nemzetet ismeretség kötésre, egyedül tenném, történnék bármi!

Keblem tisztelettelelve ön iránt, s azt ott megörökíteni öntől függend.

Tekintetes Kossuth Lajos urnak Pesten.

Z.

Bécs, julius 25. 1836. Bocsásson meg ön, hogy újólal alkalmatlankodom; a privilegiált zártörökre nem akarván bizni, miután — gondolom — önnek Deák Ferenczcel összeköttetése nem szakadt meg, arra kérem, méltóztassék ezen levelet nem posta útján kezéhez juttatni. Bátorságomat mentse ki az ügy, a melyben azt használtam s melyben ön nekünk annyit használt. Ön várva várt levelét kérve, higyjén tisztelőjének. Szemere Bertalan.

Ab extus: Tekintetes Kossuth Lajos táblabíró s ügyvéd urnak.

AA.

Bécs, augustus 21-kén 1836. Önnek levelét vevén, egy kegyetlen csapás alól, mely földhöz ütött, erőt nyertem felemelkedni s hogy égig nem kapott örömöm, oka, mert igen mélyen estem volt. Eleve is fo-

gadja hév köszönetemet. Magasult érzéssel szorítanám meg, ha most ön mellett állhatnék, jobbját, mely jót s jóban dolgozik, hogy szívéig hatna érzésem forrósága. Tapasztalná, mikép ezt bennem nem a nyári hőség okozta, hanem a lélek hője, mely czéljához egy lépéssel közelebb érezvén magát, fellobogott. Hosszu iskolát jártam rövid életem folytatában, a szenvedését, és a kebel, mely magával s a világgal, érzése s értelme közt kínos küzdésben él, szerelmét nehezen adja elvnek, de ha adta, húsége örökös. Életem legsötétebb szakában kezdtem a haza képét szemlélgetni és én boldogtalan, ez szerencsétlen, frigyét kötöttünk. Beszélni nem szoktam, de én kimondhatlanul szeretem hazámat, alig hittem, hogy testetlen valót úgy lehessen szeretni. Fájdalommal, a fájdalomig szeretem. Nélkülözni, fényleni nem óhajtni, a törvény korláti közt mindent tenni érdekében, mindent merni, de nem vakmerősködni, egy szóval mindég egyenesen menni, magányos óráimban leginkább ezekre készültem. A nép bálványainak nem hódolni, a kormány bitorlásinak bátran gátul állani azaz a kebel sugallása szerint saját elvünk után haladni, ezt nevezem hazafuságnak.

De nem lopom ön idejét. E kitérésre is azon öröm kapott, melyet igen gyönyörű válasza szereze.

Megvallom, igen tartok tőle, hogy Deák e vállalat előmozdításába nem fog akarni avatkozni s talán épen miattam, nem bizván ifjúságomban, hogy elég vigyázattal birjak a dologgal. Pedig e részben csaknem hajlandó vagyok magamat dicsérni. Az óvakodás igen természetem, számolat nélkül a küszöbön sem lépek ki, s ha óvakodó magamtól nem lennék, pályájára figyelmezés azzá tehetett. Ugy hiszem, ön belsőbb baráti közé tartozik s e szerint talán jó lenne részvételre hajlandóvá tenni, ön ha elvállalná, nemzetnek s kormánynak egymáshoz jelen viszonyáról fontos értekezést kaphatnánk tőle; ítéleteiben gyakorlati valóság s theoriai élesség csudálatos összehangzásban vannak.

Széchenyit e czélből felkeresni nem volt szándékom. Szeretem vizsgálni az embereket s tapintatot igyekszem nyerni, mely Gall vonalai nélkül a lélek ismeretére vezessen.

Széchenyit, a mennyire törpe óriást áttekinthet, főbb tekintetekben ismerem, s azon sok vita is, mely társaságokban róla s Wesselényiről vitetik, a két férfi pályájának vizsgálatára hivott. Soha sem feledem el: tiszteld az érdemest; de azt sem a; csodáld a nagyot. Mindég örömöm bonczolgatni másokat (de csak magamban) s körülbelől ismerem a jók nuanceait, a roszak megcsalhatnak; ezeknek vizsgálatánál elvesz hitünk az emberben, pedig e hitemtől nem akarnék megfosztatni, inkább szenvedjek. És ő Pesten soká mulatand? nem hirtelik ide felrándultát?

Egyuttal alkalmatlankodom egy más kérdés feltételével, mert az erre felelésben nem igen lehet önnél competensebb tanácsadó s bíró, t. i. nem tudom elhatározni: a 3 $\frac{1}{2}$ esztendei vitákból melyiket emeljem ki, melyik bizonyítaná legjobban a KK. energiáját? melyik lenne egy külnépre nézve legérdekesb? hol vitatnak legfontosb elveket. Látja ön, miképen több kívánatnak özszeesése határozhatja meg a választást; nem akarok ítéletének elébe vágni véleményemmel.

Én még Bécsben leszek talán september végén is és így minden esetre veendem Deák válaszát s önt is értesítendem a készítendők mi uton megkaphatásáról.

Ide zárom leveletem b. Wesselényihez, kézhez juttatásáért esedezvén. Ha még Pesten van, hiszem ön ajánlani fogja nekie az ügyet.

Beszédjéről mit tart ön? Én csak távolról ismerem s ismeretlen parton kikötni nem merek.

Éljen ön szerencsésen! Szép tőkével áldotta meg Istene és így nemzetének gazdag kamattal tartozik. Nem is hiszem, hogy a mult negyedfél évet élete legszebb szakának nem tartaná. Ha önnek emlegetett porzemei ilyenek, úgy csak hinteni kell, mert azoknak atomjai is hatalmasbak, mint Schwarz ha vékával méri. Szomorú sors, ha e kor publicistái küzdésre és szenvedésre vagynak rendelve, mint voltak literaturánk első emberei, de ha másképp nem lehet, menjünk a

kimért uton. Jutalmat úgy is kiki maga adhat magának.

Óhajtanám az örömet, mit levele adott, visszaadhatni; mig tehetném, addiglan fogadja meleg tiszteletemet zálogul, tisztelője Sz. Bertalan m.k. Ugy hallottam, hogy Wesselényi feloldoztatik s hiteles szájából. Elfeledém neki megírni.

Tekintetes Kossuth Lajos urnak Pesten.

BB.

Bécs, september 5-én 1836. Ön talán szomoruan is tapasztalja, hogy pióczaként ragadtam bele, mint Austria hazánkba, s az okos kormány drágán árulja a sót, hogy a számára szívó állatocskale ne sózathassék. De mit csináljak? Az ellenség bajosan engedné meg, hogy hátán s vonalán sétáljunk végig a neki kedvetlen célokhöz; alkalmat találni bajos akkor, mikor kell. Lónyay G-nak kegyed tudósításai megvagynak, s úgy hiszem, végig; a kezdettől óhajtanám tőle elkérni, mert annyira elfoglalják a nyelvek napjaimat, hogy itt dolgoznom nem lehet, csak gyűjtenem. Ha tehát ön szorgalma nem sajnálná fáradságát — postán nem tehetem s nincs alkalmam máskép L.-val, de csak ő vele közleni tervemet — az iratokat átszállító vagy diligence által is felküldetni s september végéig — ha ugyan lehet jobban — még jobban lekötöztetném s hálára gerszitetném. Elsikkadástól ne féljen ő, egyéb-iránt az irat elveszhet, de az övé nem. Önnek sajátjára szüksége van, nem merem kérni. Patay Józsefnek nincs meg? Megvallom, miután azt a sok kötetet ki nem hurczolhatom s miután ön tudósításai rövidebb s teljesebb munka — ha azt meg nem lehetne szerezni — nagyon megakadnék. Testületektől kérni bajos volna. Felsőhajtók a zsolttárral: Te vagy az én lelkem arany vasmacsckája!

Reményem, aug. 22-én költ leveletem vevé ön s kegyes lesz választ kérő pontjaira felelni. Vette-é W? Épen most jut eszembe — de midőn önnek irok, szívembe is sok jön, — hogy ha W. Pesten volna, jó lenne tőle ajánlványt kérni. Hiszen nem ta-

gadná meg s én felette óhajtanám. E hónap végén határozott szándékom elindulni.

Tegnap láttam először a Törvényhatósági Tudósításokat. Jele önnek e hatékony vállalata, *) hogy tudja, hol volt. — kénytelen vagyok praesensre igazítani — van a nyavala, s ha pártoltatni fog a nagy rész által, örvendek neked hazám! Hideg volt e nép közügyek iránt? Inség szük leplébe burkolva részvétlenül nézte a közdolgok hanyatlását? Nem volt érkeke nemzeti tettek iránt? Igen s miért? Átokkal van verve Istentől s hivalkodásban kell elvesznie. Ázsiai tunyaság gyökerezik természetében, mely változásnak ellensége. A kormány bitorlásiban elfáradott — — — de ez mind mese, mert egyetlen oka, hogy érté dolgát. S hogy az, ki a játékszint csak pénzcsaló comédiásokodásnak nézi, rá — szerinte nem közügyre — nem áldozik; hogy az, ki a népjogokat nem ismeri, azok vivásában keblét megdöbenni nem érezi s szóbeszédnek tekinti; hogy az, ki a mult történetét nem vizsgálván s mi raboltatott tőle el, nem tudván, a jelent örökké így létel folyamának nézi, igen természetes. S hol állunk most is? Sok megye van telve forró keblekkel, de haljon ki három négy s vezérlő értelme a megyének oda van. Elvért, jogért, melyet nem értünk, teljesen, lélek teljességéből érezni nem lehet; szeretem az oly kebleket is, de sokat tőlök nem várhatni. Hazafiság csak studium resultatuma lehet, különben szelen épült, szélel mulik. Majd ha érteni fogja a többség az elveket, mint ezeket a mult diaeta kifejté s ön nagy sikerrel terjeszté, majd ha a nyilvánosság a megyék elveit egymásnak meghordja s köztük sympathiát s lelki rokonságot köt, mit ön Tudósításival eszközölni szándékozik: akkor mázsányi leend a nemzet akarata, mit most a kormány mérlegében egy pehely is felbillent. Mit ér, hogy jól kiválasztott férfi a diaetán szikla s napsugárként ott áll? Otthon habzó tenger s köd uralkodik, amazt elmossa, emezt elborítja. Értse dolgát a többség otthon, ez a miért én imádkozom s mire magam is igyekszem; s meglátod te nép, mint fogja

*) Az eredetiben is ily érthetetlen. K ö z l ő .

aggodalom elborítani a kormány homlokát, ha a követek háta megett akarván dolgozni, oda pillant s nemzetet lát. Isten legyen segedelem önnek, hogy emelkedését néhány szögletkövel siettethesse.

Ismétlem kérésemet: a Tudósítások s oedipusi válasza iránt bizodalmam van önben, mint a földben, melyen állok, hogy le nem süljed. Megnyugtatásáért esedezem.

Az iratok ahhoz, kihez levelét intézte, küldethetnek. Nro. 866.

Óhajtanám, Borsódból irhatnám önnek a tudósításokat! Addig is, mig azt tehetném, ha szolgálhatok valamiben, nagy örömmre leend v. sz. Sz. Bertalan mp.

U. I. Az ajánlványt igen ajánlom, s ha ön bizik bennem, ismerőseitől is eszközölhetne Német-, Francia-, Angolországokon. (Ma olyat tapasztaltam, mi a vállalat titokban tartását igen kívánja.)

Tekintetes Kossuth Lajos urnak Pest.

BCU Cluj / Central Uni
CC.

Bécs, september 10-én. Önnek, mint látja, oly szorgalmas levelezőjévé lettem, mintha fizetést huznék, vagy oly untalanul alkalmatlankodó, mintha megbérlettek volna. De a dologra.

E napokban véletlenül megtudtam s a corpus delictik szemeim előtt voltak, hogy egy valaki hasonló tervvel foglalatoskodék; kérdezősködtem: miért nem tört célíg? De sokat össze-vissza beszélt, bár okára nem juthattam. Kímenet sok csomót vitt s kivitte, re infecta jöven vissza, akkor a csomók elszedettek s csak itt kapta vissza. Egyébiránt sok tekervényes van beszédében s bár azt mondja: látta a Notre-Dámák egyházát, papiraiból úgy számoltam ki, hogy csak München körül bolygott, sőt teljesen tudom, hogy az említett egyház látásáig nem jutott. Ki tudja, nem egyeztek-e meg vele, hogy álljon el szándékától? Én Pythagorás leghivebb tanítványa voltam előtte s mindég kérdeztem, magamra mysteriumok szentköpönyegét öltvén.

Annyi a tapasztalásból a tanuság, hogy

alkalmasint több gond fordítottván ily próbálatokra, óvakodóbbak legyünk mi is.

Ennek folytában egy kérésem s javallatom van, melynek tételére e szirt megpillantása birt. A mit Lónyaytól akarék elkérteni, ha azt (a mi jó halmocska) magammal hurczolnám, könnyen szemet sérthetne vagy orrot; de miután itt nem végezhetem, sem materialék kezemnél nem lévén, sem az ijesztgető ősz oly hosszas itt maradásomat nem engedvén, ön azon hatalmas lény, kihez fordulhatok s ki itt segíthet. Az egész ország folyamának történetét s synopsisát ha ön megírni s kiszivni sziveskednék, kegyeskednék, fejedelemkednék, sőt istenkednék, nekem csak azon kis részt kellene in massa kézhez venni, mi egészen fogna adatni, s mi iránt önnek ez előtt harmadik levelemben kértem tanácsát, ítéletét, mint utolsó bírót. Egyébiránt ugy tetszik, e részt érté ön is levelében, irván: „a kijelelt tárgyról egy kis értekezést s egyéb jegyzeteket. Ugy sejtem, ugy szagolom s burrótnak is, dohánynak is fél ellensége lévén, tiszta szaglásom van, hogy csak így létesíthető a czél.

Az öreg ur is, ön egykori átelleni szomszédja segített, egy levelét vettem, a másikat várom.

De sem a harmadik azaz negyedikről, sem az utolsóról nem az a. b. c-ben.

Ön fogja tudni, mint kell azon kivonatnak lennie s így nem leend épp oly hosszú s önnek éppen nem nagy munka, ki ha végig pillant emlékezete tábláján, az egész drámát ujra látja; csak azt, mi oly népet, mely belsönkről keveset tud, érdekelhet és így szemléelői lélekkel kell öszvefűzni a történeteket, elveket s a szempontokat, mikből három rész, testület három vagy inkább csak kétféleképpen tekinté a tárgyat, *) méltó munka ön világos lelkéhez! Fáradságos pályája volt az, mint az imént választott is, de mi szép? Értem a diaetát és értem a jelent. Közlő csövül=telegraphul szolgálmi országgyűlés és nemzet közt és oly időpontban, midőn különben sötétség s süketség foglalja

*) Ily érthetlen a másolatban is.

vala el az uralkodást, ez valami fölséges dolog, egy boldogító sugár emlékezete, mely napként melegíti keblét a siriglan.

Nincs kétségem, javaslatom elfogadjatik. Értem semmit, mindent a hazáért. Vegye forró hálámat, egyebet keblében talál fel. Sz. Bertalan.

Tekintetes Kossuth Lajos urnak Pesten.

DD.

Bécs, september 22-én 1836. Önnek lelkes észrevételei érdekes levelezésnek szolgálhatnának kelméül, ha utam a folytatást lehetetlenné tévén, megkezdésétől el nem álltana. Csak azt nem mellőzhetem el, hogy mit ön ir mondatomnak, ez keblem sugallása szerént az én elvem, ezen furcsát én nem mondám; hanem a kebel sugallása szerént saját elvünk után az előbbienek mutatják, hogy a kebel szó meggyőződés, lélekisméret helyett vétetik, mely vétkes befolyásnak nem enged, jöjjön az a néptől, jöjjön az udvartól. Körülbelől ennyit tesz: lélekismeret hordjon, értelem s elvek vezessenek. Ha e levelezés folytathatnék, kijönne talán, hogy hitünk egy, egyet s egyikép imádunk, hogy mit én, ki szárazon számoló ítéletnek s poeta lángolásnak furcsa vegyülete vagyok, szerelemnek neveztem, az nem egyéb önimádásánál. Szépet és hazát szeretek, de e szó a kettő mellett nagyon más értelemmel bír, körülbelől Kölcsey szabálya szerént: „Kettő szerelme keblemnek“ stb. és „Áldozatom két Istenség stb.“ Csak az hiv és örök a pályán, ki a hideg elveket a sziv mélyén rejtező érzelmében melengeti s a poesis által csak ennyit igyekszem megörzeni: vitios reményekre ragadó ifjui tűznek szorgalmas oltója vagyok s azon rosta is, melyben a sors megázott, segít lefelé ballagnom az erős resignatio komolyságába. De csak öt sort akarom irni; s im lap telt, összevonom vitorláimat, melyeken ön religiójának jegyszavait viselem.

September 10-én költ leveletem, ugy látszik, még nem vette ön, midőn válaszát postára adá. Mindent megfontolva — s megfontolni való igen sok van — most ujólag

kénytelen vagyok kérelmem ismételni. Hogy a munka nagyra ne terjedjen, a diaeta kivonatát is csak röviden lehet adni s talán e két pont körül forogni: mint találta a tárgyat a diaeta s mindenikre nézve mi irányt vett? Bignon például ily röviden értekezett a bécsi, aacheni sat. congressusokról, maradván bizonyos általánosságban, melyben a részek összevutottak. Mondám: sok megfontolni való van s azt, hogy mikor juthatnának kezembe az iratok és akár én vinném, akár küldetnének, oly nagy csomó nem találna-e akadályra? Ezeket elmellőzve, rám nézve tekintet az, hogy időm kevés s elfoglaltatásom sok lesz, az ügyre nézve megfontolni való, hogy kegyed irna, mert jobban fogná irhatni, ki végiglen ismeri a diaetát s állásánál fogva rejtettebb tekinteteket is ismer. Nem említvén, hogy miután datumokkal nem, hanem tárggyal kell bajoskodni s elvekre venni az egészt, ön megirhatja a kivonatát, midőn én a reám nézve szükséges iratoknak $\frac{1}{4}$ -én át nem vergődtem. Egyébiránt azért vállalná el ön főképp, mert óhajtható, hogy az irja, ki jobban fogja irni.

„V. art. VIII-ik art. 1834. november 10-ki, 18-ki ülések.“ Ön e javaslatát teljesen javallom, mert a KK., s ha ugy tetszik, a nemzet irányát bélyegzék. A szólásszabadság-vita is szült jeles beszédeket p. o. Deákét a bizodalomról, s ha hely engedné, a kísértésnek nehéz lenne ellentállanom; azonban itt monarchia és aristocratia küzd, ott despotia és olygarchia ellen a népjog baráti. De itt is kérésem végzem; válaszsza ki ön s vagy e levél általadója által kifizetendő írótól leiratván, kegyeskedjék megküldeni, vagy ha lehető, saját lapjaival megbizni; részint országos ülések — ugy gondolom — s ekkor tán csak iratni lehetne. El lévén záratva a szabad közlekedési ut, másképp nem boldogulhatok.

Ha méltóztatik a kivonatot elvállalni, legkitünőbb pontjai a szabadelmű irányzatok legyenek, figyelemre ezek érdemesíthetnek.

E levél általadója, meglehet, ha kívánatit, némelyre nézve világosítást fog adhatni, minden esetre pedig tanácskozni a kiküldés módjáról.

Wesselényi választát venni még nem volt szerencsém. Távolról sem akartam azon kellemetlen dilemmába helyeztetni, hogy autographiát írva, vagy érdeme legyen szerénységének áldozata vagy az önértés ezenel kedvetlen küzdésbe essék, a tisztelt férfitől nem azt kérem: mit tett? hanem miért cselekvék úgy, miként cselekvék? Szempontjait óhajtottam volna tudni, melyek pályájának magyarázói, mint a Széchenyiéit szinte azon okból; szüksége van magának a nemzetnek arra, hogy e két férfiú ítéletét hallaná a haza állapotáról, mely ítélet ketőjüket két pályára vezeti.

Ha személyesen ismerné emez vagy ha én tisztelhetném személyesen, óhajtottam vala megpróbálni; így csak akartam s elmaradt, sükert nem igérvén magamnak, azt, mint vélekesznek a dolog állásáról, de mi cselekedetek kulcsa egyszersmind, úgy tartom, szerénység sérelme nélkül elmondhatom.

E levél általadóját várva-várom vissza, mert ő megérkezvén, én azonnal indulok, magammal hordván az egyetlen hazát és mindazt, ki érte fárad és így önt is, tisztelője Sz. Bertalan mk.

Tekintetes Kossuth Lajos urnak.

EE.

Kedves drága barátom!

Az idő rövidsége miatt csak egy pár szót intézhetek ezuttal hozzád, de azt még se mulaszthatom el, mert különben a hivatásági vád alá vetném önmagamát s ezen vád — hiszed — csak nyomasztóbb lenne, mint az, melylyel Wesselényi lelki rokonunk, — de nem lelki atyánk — bár csak követő fiai lehetnének, megtámadtatott.

Szives köszönet neked, hogy utolsó le-

veledben az agitatio mezejére vivél, helyes, ezt fogjuk trágyázni, szántani, kapálni a jövő országgyűlésig, s reményem, annyira megkövéríthetjük, annyira megporhanyítjuk az eddigi szivós aristocraticus agyagot, hogy majd jobban gyökeret verhetnek a szabadságnak azon növényei, melyek most a fő-tábla egymást felváltó köterületei közt elszáradnak. Azt tanítja mezei gazdaságom, a baltaczim (esparcette) főképen a meszes kösziklák felett diszlik. Sajnálom, hogy az ily vetéseimet Pozsonyba nem jövék a főrendek fejként felett elszórni; ott jobb kaszavágást valék nyereendő, mint itt majorságimban.

Engedj, hogy az előfizetési 30 prftot Pozsonyba által nem küldtem, nem vala már alkalmam, most ide zárom.

Levelemnek általadója barátom, szomszédom Keczer Sándor tüzes egyike a miéinknek. Üdvöz[ő]légy forró kíváнатim szerint. Budamér, $\frac{26}{5}$ 1836 hiv barátod Ujházy.

U. I. Éppen most veszem a Törvényhatósági Tudósítások felőli jelentésetet. Üvösséges egy gondolat. Én mindenesetre járatok egy példányt, csak egy társat szerzek még magamnak a szomszédban.

E levelem Keczer Sándort — a ki után ezt Kassára, a honnan indult, küldöm — már utól nem érte, és azért a pénz helyett ezen váltó levelet rekesztem ide. Kassán $\frac{30}{5}$ 1836. — Keczerrel öszve fogsza kadni, sürgesd őt nevemben, hogy a juniús 20-ki gyűlésre siessen vissza, s mondd meg nekik, hogy levelemet keresse a postán; de azt még csak irni fogom, alkalmasint a jövő postával.

Ab extus: Tekintetes Kossuth Lajos táblabíró urnak Pesten.

(Folytatása következik.)